

Stanovisko k devastaci řeky Olše na Jablunkovsku v listopadu 2024

Řeka Olše má v úseku od státní hranice s Polskem v Bukovci až po Jablunkov koryto blízké přirozenému stavu. Byť se v dotčeném úseku vyskytují některá hydrotechnická opatření, řeka vykazuje schopnost obnovy dynamických procesů, které jsou typické pro karpatské štěrkonosné toky. Celý úsek je součástí evropsky významné lokality Olše (soustava NATURA 2000), která chrání říční i lužní stanoviště a populace několika zvláště chráněných druhů. V takovém úseku není možné svévolně nakládat s říčními sedimenty, pobřežní vegetací ani tokem samotným.

V listopadu loňského roku došlo k bezprecedentní degradaci řeky devastujícím vybagrováním sedimentů dna i štěrkových lavic na říčním kilometru 69,6, které provedl státní podnik Povodí Odry. Na místě zůstala spoušť – obrovské hromady kamenů a štěrku na březích, zcela zničené dno řeky a zlikvidované štěrkové lavice s cennou vegetací (viz obrázky 1 a 2). S odbagrováním sedimenty zmizela také stanoviště nejen chráněných druhů, ale veškeré vodní fauny, nehledě na to, že jistě došlo k úhynu samotných živočichů a jejich vývojových stádií v toku i na březích, které byly zahrnuty sedimenty. Pro říční ekosystém je tento zásah katastrofou.

V daném úseku došlo jednoznačně k poškození předmětu ochrany evropsky významné lokality CZ0813516 Olše, evropsky významných stanovišť 3220 - Alpínské řeky a bylinná vegetace podél jejich břehů, 3240 - Alpínské řeky a jejich dřevinná vegetace s vrbou šedou (*Salix elaeagnos*) a stanovišť evropsky významných a zvláště chráněných druhů mihule potoční (*Lampetra planeri*) a vydra říční (*Lutra lutra*). Zcela destruována byla i stanoviště dalších zvláště chráněných druhů střevele potoční (*Phoxinus phoxinus*), vranky pruhoploutvé (*Cottus poecilopus*) a třtiny pobřežní (*Calamagrostis pseudophragmites*; viz obrázek 2). Takto degradované prostředí je nevhodné také pro kriticky ohroženého morčáka velkého (*Mergus merganser*) a silně ohroženého pisíka obecného (*Actitis hypoleucos*). Samovolný návrat do přirozenějšího stavu je přitom vzhledem k rozsahu poškození nereálný, protože zásah negativně ovlivnil dynamiku toku, která nevyhnutelně povede k dalšímu zahlubování koryta a degradaci přírodních biotopů řeky a pobřeží. Již nyní zde lze pozorovat efekt tzv. hladové vody a iniciaci velmi rizikového procesu hloubkové eroze koryta.

Účelem popsaného destruktivního zásahu je podle veřejných vyjádření státního podniku Povodí Odry údržba koryta řeky Olše přírodě blízkým způsobem, ke kterému má povolení příslušným orgánem státní správy. Kromě toho, že se daný zásah nedá v žádném případě považovat za přírodě blízký, se příslušná rozhodnutí Krajského úřadu Moravskoslezského kraje nevztahují na poškozený úsek řeky. Naopak zásah je jednoznačně v rozporu s evropskou i národní legislativou. Nic na tom nemění ani nařízení hejtmana Moravskoslezského kraje č. 7/2024 ze 17. září 2024 o bezodkladném provádění opatření za účelem zmírnění nebo odvracení ohrožení vyplývajícího z krizové situace, protože v dané oblasti v září 2024 nedošlo k vyběžení řeky z koryta ani k ohrožení lidí nebo majetku. Navíc popsaným zásahem nedošlo ke zvýšení kapacity koryta, protože odtěžený substrát zůstal na valech přímo v korytě. Naopak místo zpomalení odtoku vody z krajiny došlo k jeho zrychlení, což ještě zvyšuje riziko přívalových povodní v blízké budoucnosti.

Kromě destruktivního zásahu na popsaném úseku začal ve stejném období státní podnik Povodí Odry realizovat dlouho plánovanou údržbu štěrkových lavic na jiných úsecích řeky Olše (záměr „Olše – Jablunkov, Písek, km 66.445 – 68.270, údržba štěrkových lavic“). I když je na tento záměr zpracován odborný podklad a byla vydána příslušná souhlasná rozhodnutí, jeho přínos pro zlepšení stavu biotopů štěrkových náplavů je v mnoha ohledech diskutabilní. Kromě žádoucí likvidace náletových dřevin a starých hlinitých náplavů totiž dochází i k odvozu štěrkových sedimentů z lokalit (obrázek 3), což narušuje přírodní dynamiku říčních sedimentů. To je na pováženou v 21. století, kdy převažujícím

přístupem k obnově říčních ekosystémů v Evropě je podpora přirozených procesů a samovolné obnovy přírodních biotopů. Tomu odpovídá i nedávno schválené nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) 2024/1991 ze dne 24. června 2024, známé jako nařízení o obnově přírody.

Jako signatáři tohoto stanoviska požadujeme zastavení likvidace cenných biotopů řeky Olše a jejich společenstev a důsledné prošetření příčin a odpovědností, jak mohlo k popsanému jednání státní organizace vůbec dojít. Požadujeme revizi zastaralých přístupů k údržbě štěrkonosných toků a otevření diskuse k aplikaci moderních metod v managementu říčních ekosystémů, které odpovídají vědeckým poznatkům a společenským požadavkům 21. století. Požadujeme také bezodkladnou nápravu zdevastovaného úseku řeky Olše a obnovení přírodních stanovišť s ohledem na ochranu evropsky významné lokality a jejich ohrožených druhů.

Česká limnologická společnost – RNDr. Veronika Sacherová, Ph.D., předsedkyně

Česká botanická společnost – prof. RNDr. Milan Chytrý, Ph.D., předseda

Česká společnost ornitologická – Zdeněk Vermouzek, ředitel

Slezská ornitologická společnost, pobočka České společnosti ornitologické v Ostravě – RNDr. Mgr. Patrik Molitor, předseda

Česká společnost ornitologická, Jihomoravská pobočka – Mgr. Jan Sychra, Ph.D., předseda

ČSOP Carpathia, Horní Lomná – Ing. Jitka Szkanderová, předsedkyně

ČSOP Cieszynianka, Petrovice u Karviné – Mgr. Michal Reczek, předseda

Zachovejme Poolší, z.s.

Kontakty:

doc. Mgr. Jindřiška Bojková, Ph.D. – vedoucí pracovní skupiny hydrobiologie, Ústav botaniky a zoologie, Masarykova univerzita, Brno a členka výboru České limnologické společnosti; bojkova@sci.muni.cz

doc. RNDr. Jan Hradecký, Ph.D. – vedoucí katedry fyzické geografie a geoekologie PŘF Ostravské univerzity a člen České asociace geomorfologů a České geografické společnosti; Jan.Hradecky@osu.cz

Obrázek 1. Vybagrovaný úsek Olše, říční kilometr 69,6 (49.55763N, 18.81558E).

Obrázek 2. Lokalizace porostů zvláště chráněného druhu třtiny pobřežní (*Calamagrostis pseudophragmites*) v roce 2024 v úseku před vybagrováním (data NDOP, AOPK ČR)

Obrázek 3. Říční lavice č. 9, realizace dlouhodobě plánované údržby štěrkové lavice dle schválené metodiky.